

מסקנות והשפעות על ישראל

מנקודת מבטה של ישראל היחסים בין סין לאיראן פוגעים באינטרסים של ישראל ככל שבייג'ינג מקלה את קשייה של טהראן ומחזקת את יכולותיה.

בתחום המסחר אפשר לכלול את העזרה של סין לאיראן לחדש את הכנסותיה ממטבע חוץ ולמלא את עתודות מטבע החוץ שלה. גם אם הסיוע הזה מגדיל את התלות של איראן בבייג'ינג, כל העברה של מטבע זר מסין לאיראן וכל הזרמת הון לענפי האנרגיה, לתעשייה ולתשתיות התחבורה שלה עוזרות לטהראן להתמודד ביתר קלות עם הסנקציות שארצות הברית הטילה עליה ומועילות למשמרות המהפכה האסלאמית – הכוח הצבאי האיראני המתנגד לישראל בלהט ובעל שליטה כלכלית נרחבת במדינה.

בתחומים אחרים – סין יכולה להטיל וטו על החלטות של מועצת הביטחון הנוגעות להתנהלותה של טהראן ולחזק את יכולותיה של איראן בתחומי הטכנולוגיה, הסייבר, המודיעין והצבא, בפרט משפג תוקפו של אמברגו הנשק שהטיל עליה האו"ם. נראה שהסכמה של סין בהמשך הדרך, גם אם לא ברצון רב, לחברות מלאה של איראן בארגון שאנחאי לשיתוף פעולה תוסיף ותחזק את טהראן משום שמבחינתה לארגון האזורי הזה יש משקל נכבד נגד ארצות הברית.

גם המעורבות של ארגונים סיניים בבעלות ממשלתית ושל חברות בנות שלהם בפרויקטים בתחום הבנייה ופיתוח התשתיות הן בישראל והן באיראן מצריכה טיפול זהיר והפרדה, וירושלים חייבת לצאת מנקודת הנחה שבייג'ינג וטהראן משתפות מידע זו עם זו. חלק מן הפרויקטים האלה נשלטים באמצעות רשתות בקרה, איתות וניטור; רשתות אלה משולבות במערכות רחבות יותר ברמה עירונית או ברמת המדינה, ועל אלה אפשר להשפיע ואף לשבש אותן באמצעים אלקטרוניים. פרויקטים אחרים עשויים להיות ממוקמים ליד אתרים ממשלתיים רגישים, לרבות אתרים של חילות היבשה והים ומתקני מודיעין. לדוגמה – CRTG China Railway Tunnel Group היא הבעלים של 51 אחוזים מן המניות של תאגיד משותף שבונה רבים ממקטעי הקו האדום של הרכבת הקלה בתל אביב. CRTG היא חברה בת של CREC, ו-CREC היא שותפה של התאגיד Khatam ol-Anbia של משמרות המהפכה האסלאמית בפרויקט

הבנייה של הרכבת המהירה טהראן-קום-איספהאן. השקעות ורכישות סיניות במגזר הטכנולוגי האזרחי בישראל עלולות לגרום לדליפת טכנולוגיה לאיראן משום שהן אינן כפופות לבקורות היצוא של הממשל הישראלי. אם טכנולוגיה שהודלפה תנוצל לצרכים צבאיים, תהיה לכך השפעה גם על הביטחון הלאומי.

* * *

ישראל יוצאת נשכרת מכך שסין מתרכזת בעסקים באזור המזרח התיכון ואינה נוקטת עמדה, למעט תמיכתה המתמשכת בפלסטינים באו"ם. לישראל לבדה אין יכולת רבה להשפיע באופן ישיר על המדיניות של סין כלפי איראן, ייתכן שאפילו לא בעזרת היחסים שכוננה ישראל עם בייג'ינג בתחום החדשנות. השותפות הכוללת בחדשנות בין סין לישראל היא בהחלט ייחודית – היא מבוססת על יכולותיה של האחרונה בהמצאות ובחידושים טכנולוגיים, יכולות המחזקות את מעמדה של ירושלים בסין משום רצונה של סין להפוך בעצמה למעצמה טכנולוגית. עם זאת חשוב לזכור שגם בתחום זה ישראל חייבת להתחשב בחששותיה של ארצות הברית, בעלת בריתה החשובה ביותר, מאחר שאפשר להניח כמעט בביטחון מלא שהמלחמה בין סין לארצות הברית בתחום הטכנולוגיה תימשך, ללא קשר לממשל. אפשר בהחלט גם להניח שאם וושינגטון תמשיך לראות בסין איום הולך וגדל, היא תשקיע עוד יותר משאבים באסיה והרחק מן המזרח התיכון.

הרעיון שאפשר לשכנע ישירות את סין לנתק את קשריה עם איראן או לצמצם אותם במידה ניכרת אינו מציאותי, וייתכן שניסיון כזה אף יחבל במטרה. אסטרטגיה שמטרתה לשכנע את סין לנקוט עמדה תיחשב הטרדה בעיני המעצמה המתגאה בקשריה הטובים עם כל השחקניות באזור. יתר על כן, המניעים של סין להעמקת שיתוף הפעולה עם איראן כמעט שאינם נוגעים לישראל.

במקום לנסות לשכנע את סין שלא להעמיק את קשריה עם איראן, עדיף שירושלים תפנה לבייג'ינג כאל שחקן ניטרלי המעוניין בסביבה צפויה ויציבה, בעיקר בכל הקשור למסחר ולעסקים באזור, ובהתמדה לנסות לשכנע אותה ללחוץ על איראן למתן את התנהלותה המערערת את היציבות. לצד מדיניות איתנה יותר ומרחיקת ראות של ארצות הברית במזרח התיכון, לחץ כזה מצידה של סין יחזק את היציבות באזור כולו, ובראייה רחבה יותר אף יועיל לאינטרסים המסחריים והכלכליים של סין. באותו הקשר – כדאי לישראל גם לדחוף את סין לנקוט עמדה נוקשה יותר בנוגע לסיוע בפיתוח יכולות גרעין ולהפצתן, לא רק כלפי איראן אלא גם כלפי מדינות אחרות כגון ערב הסעודית, החתומה גם היא על האמנה למניעת הפצת נשק גרעיני.

עם זאת, היחסים של סין עם איראן והיתרון האסטרטגי, הכלכלי והדיפלומטי שיש לסין על פני איראן, וכן החשיבות הרבה יותר שבייג'ינג מייחסת לשותפות אחרות

באזור, יכולים להיות גם פתח להזדמנויות, בייחוד לאחר שנחתמו הסכמי אברהם. ניצני השינוי בסדר האסטרטגי האזורי שהסכמי אברהם נותנים להם תוקף מקרבים אף יותר בין ישראל לאיחוד האמירויות הערביות, לבחריין ולאחרונה גם למרוקו, וכן ברמת האליטה הפוליטית למדינות כגון ערב הסעודית ובעלות בריתה – מצרים, צפון סודאן, עומאן ואחרות.

עד עכשיו, למעט אינטראקציות רשמיות ובדרך כלל סמליות עם ארגונים רב-מדינתיים, כגון מועצת שיתוף הפעולה של מדינות המפרץ, הליגה הערבית ואיחוד המגרב הערבי, הקפידה סין לרוב על יחסים דו-צדדיים עם המדינות באזור – מאפיין מוכר גם מן הפעילות שלה באזורים אחרים בעולם. כפי שכבר ראינו, מסה קריטית של אינטרסים דיפלומטיים, כלכליים וצבאיים משותפים עם מדינות במזרח התיכון המתנגדות לאיראן יכולה לשנות את ההעדפות ואת סדרי העדיפויות של שחקנים אזוריים, אך גם של שחקנים מחוץ לאזור. אם ישראל ובעלות בריתה הסוניות החדשות במפרץ ובאזורים אחרים יתאמו ביניהן את האינטראקציות שלהן עם סין, יש להן סיכוי טוב יותר לגרום לבייג'ינג להתחשב בהעדפותיהן בנוגע לאיראן. מהלך כזה עשוי לכל הפחות לדחוף את סין להפעיל לחץ פעיל יותר על איראן שתשנה את התנהלותה. אם השינוי בסדר האסטרטגי האזורי יתחזק ויישמר, ייתכן גם שבטווח הרחוק הוא יעצב לא רק את ההתנהלות של בייג'ינג בתחום המסחר, אלא גם את האופן שבו היא תופסת את סדרי העדיפויות האסטרטגיים, הדיפלומטיים והביטחוניים שלה באזור. אם מטריית ההגנה האמריקאית תמשיך להתכווץ גם תחת שלטון ביידן, סביר מאוד להניח שסין תבחר להרחיב ולהעמיק את השותפויות הביטחוניות היציבות שלה באזור ולהקשיב יותר לשותפות שלה.

אם סין תאמץ עמדה דיפלומטית פרו-אקטיבית ועקרונית יותר – אפשרות הנראית סבירה יותר בטווח הרחוק, ככל שהיא תהיה מעורבת יותר בהשקעות, בפרויקטים ובמסחר באזור, ובעיקר אם מעמדה של ארצות הברית ישתנה והיא תאמץ תפקיד של גורם חיצוני מאזן – אזי עמדת היתרון ומנוף הלחץ של סין על שותפותיה, כגון איראן, טומנת בחובה פוטנציאל לסלול את הדרך אפילו להפחתה בעוצמת הסכסוך. חשיבותה של ישראל עשויה לעלות בשל הפוטנציאל שהיא תשמש גשר יבשתי וימי בין אזורים – מן הים האדום למזרח התיכון, מן המפרץ הפרסי והלבנט למזרח התיכון ולאירופה דרך ירדן וחופה, או מאפריקה למזרח התיכון – במקביל לגשר היבשתי שאיראן יוצרת לאורך יוזמת החגורה והדרך של סין. מצב כזה עשוי לתת לבייג'ינג סיבה משכנעת יותר להתערב ולהיות חיץ בין שתי היריבות האזוריות.

יוזמה סינית לניהול סכסוכים עשויה להתרחב גם לאירו-אסיה. ישראל הגישה בקשה להתקבל לארגון שאנגחאי לשיתוף פעולה במעמד של שותפה לדיאלוג, מעמד נמוך יותר בשתי דרגות ממעמד של חברה מלאה ובדרגה אחת ממעמד של משקיפה.

מובן שנוכחות משותפת בארגון כגון ארגון שאנגחאי לשיתוף פעולה אינה משפיעה על הסבירות לפתרון סכסוכים בין המדינות החברות בו. אבל אם ישראל תתקבל לארגון כשותפה לדיאלוג, היא תהיה לפחות באותו מרחב דיפלומטי עם איראן – מרחב אינטימי יותר מן המרחב שמציע האו"ם או אפילו הוועידה בנושא אינטראקציה ובניית אמון באסיה (Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia), הנערכת בקזחסטן ושתי היריבות חברות בה. קרבה יחסית בפורומים כאלה מאפשרת ליצור קשרים בתיווך של צד שלישי, כגון סין (או רוסיה). אף שמדובר בקשר מוגבל ולא סביר, עדיין יש כאן אפשרות לפתיחת ערוץ נוסף לקשר ישיר ודיסקרטי בין נציגים פרגמטיים יותר של שתי האויבות הגדולות.

עם זאת, כל עוד ההנהגה של איראן תמשיך לאיים להשמיד את ישראל ולפתח אמצעים העלולים לאפשר לה להשיג את המטרה הזאת, טוב יעשו מקבלי ההחלטות בישראל אם ימשיכו לנסות לצמצם ולשבש את הקשרים הדיפלומטיים של איראן ואת האפשרויות הכלכליות והצבאיות העומדות לרשותה, לא כל שכן את תוכנית הגרעין שלה. סין צריכה להקדיש תשומת לב לעניין אם היא רוצה להיות מעצמה גלובלית אחראית יותר. עליה לעשות זאת כיוון שהיא אחת מן השחקנים המעטים היכולים, אם ירצו בכך, לשנות את המאזן במזרח התיכון ולקדם יציבות באזור. מבחינת ישראל – הכרת החוזקות והמגבלות של היחסים בין סין לאיראן היא הכרחית.